

Джером К. Джером
ТРОЕ В ЛОДКЕ,
НЕ СЧИТАЯ СОБАКИ

ИЗДАНИЕ С ПАРАЛЛЕЛЬНЫМ ТЕКСТОМ

Jerome K. Jerome
THREE MEN IN A BOAT
(TO SAY NOTHING OF THE DOG)

Jerome Klapka Jerome

**Троє в одному човні (як не
рахувати собаки) = Three Men in
a Boat (to Say Nothing of the Dog)**

**Серія «Видання з
паралельним текстом»**

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=45135221

Троє в одному човні. Three Men in a Boat :

Анотація

Якщо ви бажаєте дістати заряд гарного настрою і захопитися тонким гумором, пропонуємо відкрити книжку англійського письменника Джерома Клапка Джерома (1859—1927) «Троє в одному човні (як не рахувати собаки)». Її головний розповідач – типовий англієць – з суто англійською незворушністю викладає прекумедні історії.

Для тих, хто збирається здійснити подорож річкою, досвід персонажів книжки просто безцінний. З повісті можна почерпнути цікаві відомості про мистецтво веслування: як не скинути з човна напарника і не облити водою пасажирок; як ставити вітрило, щоб воно не обгорнулося навколо вас; як,

гойдаючись на хвилях, приготувати яєчню і не розмазати яйця по одежі.

Цей блискучий твір видатного письменника пережив свій час і радує нас оригінальністю і заразливим гумором.

Содержание

Preface	5
Передмова	6
Chapter One	7
Розділ перший	21
Chapter Two	36
Розділ другий	45
Chapter Three	54
Розділ третій	64
Chapter Four	75
Конец ознакомительного фрагмента.	87

Джером Клапка Джером Троє в одному човні. Three Men in a Boat

Preface

The chief beauty of this book lies not so much in its literary style, or in the extent and usefulness of the information it conveys, as in its simple truthfulness. Its pages form the record of events that really happened. All that has been done is to colour them; and, for this, no extra charge has been made. George and Harris and Montmorency are not poetic ideals, but things of flesh and blood – especially George, who weighs about twelve stone. Other works may excel this in depth of thought and knowledge of human nature: other books may rival it in originality and size; but, for hopeless and incurable veracity, nothing yet discovered can surpass it. This, more than all its other charms, will, it is felt, make the volume precious in the eye of the earnest reader; and will lend additional weight to the lesson that the story teaches.

London, August, 1889.

Передмова

Головна принада цієї книжки не стільки в літературному стилі чи повноті й корисності відомостей, що містяться в ній, скільки в її щирій правдивості. Її сторінки – це звіт про події, що відбувались насправді. Я лише трішечки прикрасив їх і не прошу за це доплати. Джордж, Гарріс і Монтморенсі – не ідеальні витвори поетичної фантазії, а істоти цілком матеріальні, особливо Джордж, що важить близько ста сімдесяти фунтів. Мабуть, інші книжки перевершують цю глибиною думки і знанням людської природи; інші книжки можуть змагатися з нею за оригінальністю й обсягом; але щодо безнадійної, невиліковної правдивості жоден з відомих досі творів не зрівняється з нею. І я гадаю, що з усіх її принад саме ця зробить книжку неоціненною для вдумливого читача й додасть іще більшої ваги тій науці, яку з неї можна здобути.

Лондон, серпень 1889 року.

Chapter One

Three Invalids – Sufferings of George and Harris – A victim to one hundred and seven fatal maladies – Useful prescriptions – Cure for liver complaint in children – We agree that we are over-worked, and need rest – A week on the rolling deep? – George suggests the River – Montmorency lodges an objection – Original motion carried by majority of three to one.

There were four of us – George, and William Samuel Harris, and myself, and Montmorency. We were sitting in my room, smoking, and talking about how bad we were – bad from a medical point of view I mean, of course.

We were all feeling seedy, and we were getting quite nervous about it. Harris said he felt such extraordinary fits of giddiness come over him at times, that he hardly knew what he was doing; and then George said that *he* had fits of giddiness too, and hardly knew what *he* was doing. With me, it was my liver that was out of order. I knew it was my liver that was out of order, because I had just been reading a patent liver-pill circular, in which were detailed the various symptoms by which a man could tell when his liver was out of order. I had them all.

It is a most extraordinary thing, but I never read a patent medicine advertisement without being impelled to the conclusion that I am suffering from the particular disease therein dealt with

in its most virulent form. The diagnosis seems in every case to correspond exactly with all the sensations that I have ever felt.

I remember going to the British Museum one day to read up the treatment for some slight ailment of which I had a touch – hay fever, I fancy it was. I got down the book, and read all I came to read; and then, in an unthinking moment, I idly turned the leaves, and began to indolently study diseases, generally. I forget which was the first distemper I plunged into – some fearful, devastating scourge, I know – and, before I had glanced half down the list of “premonitory symptoms,” it was borne in upon me that I had fairly got it.

I sat for a while frozen with horror; and then in the listlessness of despair, I again turned over the pages. I came to typhoid fever – read the symptoms – discovered that I had typhoid fever, must have had it for months without knowing it – wondered what else I had got; turned up St. Vitus’s Dance – found, as I expected, that I had that too – began to get interested in my case, and determined to sift it to the bottom, and so started alphabetically – read up ague, and learnt that I was sickening for it, and that the acute stage would commence in about another fortnight. Bright’s disease, I was relieved to find, I had only in a modified form, and, so far as that was concerned, I might live for years. Cholera I had, with severe complications; and diphtheria I seemed to have been born with. I plodded conscientiously through the twenty-six letters, and the only malady I could conclude I had not got was housemaid’s knee.

I felt rather hurt about this at first; it seemed somehow to be a sort of slight. Why hadn't I got housemaid's knee? Why this invidious reservation? After a while, however, less grasping feelings prevailed. I reflected that I had every other known malady in the pharmacology, and I grew less selfish, and determined to do without housemaid's knee. Gout, in its most malignant stage, it would appear, had seized me without my being aware of it; and zymosis I had evidently been suffering with from boyhood. There were no more diseases after zymosis, so I concluded there was nothing else the matter with me.

I sat and pondered. I thought what an interesting case I must be from a medical point of view, what an acquisition I should be to a class! Students would have no need to "walk the hospitals" if they had me. I was a hospital in myself. All they need do would be to walk round me, and, after that, take their diploma.

Then I wondered how long I had to live. I tried to examine myself. I felt my pulse. I could not at first feel any pulse at all. Then, all of a sudden, it seemed to start off. I pulled out my watch and timed it. I made it a hundred and forty-seven to the minute. I tried to feel my heart. I could not feel my heart. It had stopped beating. I have since been induced to come to the opinion that it must have been there all the time, and must have been beating, but I cannot account for it. I patted myself all over my front, from what I call my waist up to my head, and I went a bit round each side, and a little way up the back. But I could not feel or hear anything. I tried to look at my tongue. I stuck it out as far

as ever it would go, and I shut one eye, and tried to examine it with the other. I could only see the tip, and the only thing that I could gain from that was to feel more certain than before that I had scarlet fever.

I had walked into that reading-room a happy, healthy man. I crawled out a decrepit wreck.

I went to my medical man. He is an old chum of mine, and feels my pulse, and looks at my tongue, and talks about the weather, all for nothing, when I fancy I'm ill; so I thought I would do him a good turn by going to him now. "What a doctor wants," I said, "is practice. He shall have me. He will get more practice out of me than out of seventeen hundred of your ordinary, commonplace patients, with only one or two diseases each." So I went straight up and saw him, and he said:

"Well, what's the matter with you?"

I said:

"I will not take up your time, dear boy, with telling you what is the matter with me. Life is brief and you might pass away before I had finished. But I will tell you what is *not* the matter with me. I have not got housemaid's knee. Why I have not got housemaid's knee, I cannot tell you; but the fact remains that I have not got it. Everything else, however, I *have* got."

And I told him how I came to discover it all.

Then he opened me and looked down me, and clutched hold of my wrist, and then he hit me over the chest when I wasn't expecting it – a cowardly thing to do, I call it – and immediately

afterwards butted me with the side of his head. After that, he sat down and wrote out a prescription, and folded it up and gave it me, and I put it in my pocket and went out.

I did not open it. I took it to the nearest chemist's, and handed it in. The man read it, and then handed it back.

He said he didn't keep it.

I said:

“You are a chemist?”

He said:

“I am a chemist. If I was a co-operative stores and family hotel combined, I might be able to oblige you. Being only a chemist hampers me.”

I read the prescription. It ran:

“1 lb. beefsteak, with

1 pt. bitter beer

every six hours.

1 ten-mile walk

every morning.

1 bed

at 11 sharp every night.

And don't stuff up your head with things you don't understand.”

I followed the directions, with the happy result – speaking for myself – that my life was preserved, and is still going on.

In the present instance, going back to the liver-pill circular, I had the symptoms, beyond all mistake, the chief among them

being “a general disinclination to work of any kind.”

What I suffer in that way no tongue can tell. From my earliest infancy I have been a martyr to it. As a boy, the disease hardly ever left me for a day. They did not know, then, that it was my liver. Medical science was in a far less advanced state than now, and they used to put it down to laziness.

“Why, you skulking little devil, you,” they would say, “get up and do something for your living, can’t you?” – not knowing, of course, that I was ill.

And they didn’t give me pills; they gave me clumps on the side of the head. And, strange as it may appear, those clumps on the head often cured me – for the time being. I have known one clump on the head have more effect upon my liver, and make me feel more anxious to go straight away then and there, and do what was wanted to be done, without further loss of time, than a whole box of pills does now.

You know, it often is so – those simple, old-fashioned remedies are sometimes more efficacious than all the dispensary stuff.

We sat there for half-an-hour, describing to each other our maladies. I explained to George and William Harris how I felt when I got up in the morning, and William Harris told us how he felt when he went to bed; and George stood on the hearth-rug, and gave us a clever and powerful piece of acting, illustrative of how he felt in the night.

George *fancies* he is ill; but there’s never anything really the

matter with him, you know.

At this point, Mrs. Poppets knocked at the door to know if we were ready for supper. We smiled sadly at one another, and said we supposed we had better try to swallow a bit. Harris said a little something in one's stomach often kept the disease in check; and Mrs. Poppets brought the tray in, and we drew up to the table, and toyed with a little steak and onions, and some rhubarb tart.

I must have been very weak at the time; because I know, after the first half-hour or so, I seemed to take no interest whatever in my food – an unusual thing for me – and I didn't want any cheese.

This duty done, we refilled our glasses, lit our pipes, and resumed the discussion upon our state of health. What it was that was actually the matter with us, we none of us could be sure of; but the unanimous opinion was that it – whatever it was – had been brought on by overwork.

“What we want is rest,” said Harris.

“Rest and a complete change,” said George. “The overstrain upon our brains has produced a general depression throughout the system. Change of scene, and absence of the necessity for thought, will restore the mental equilibrium.”

George has a cousin, who is usually described in the chargesheet as a medical student, so that he naturally has a somewhat family-physicianary way of putting things.

I agreed with George, and suggested that we should seek out some retired and old-world spot, far from the madding crowd, and dream away a sunny week among its drowsy lanes – some

half-forgotten nook, hidden away by the fairies, out of reach of the noisy world – some quaint-perched eyrie on the cliffs of Time, from whence the surging waves of the nineteenth century would sound far-off and faint.

Harris said he thought it would be humpy. He said he knew the sort of place I meant; where everybody went to bed at eight o'clock, and you couldn't get a *Referee* for love or money, and had to walk ten miles to get your baccy.

“No” said Harris, “if you want rest and change, you can't beat a sea trip.”

I objected to the sea trip strongly. A sea trip does you good when you are going to have a couple of months of it, but, for a week, it is wicked.

You start on Monday with the idea implanted in your bosom that you are going to enjoy yourself. You wave an airy adieu to the boys on shore, light your biggest pipe, and swagger about the deck as if you were Captain Cook, Sir Francis Drake, and Christopher Columbus all rolled into one. On Tuesday, you wish you hadn't come. On Wednesday, Thursday and Friday, you wish you were dead. On Saturday you are able to swallow a little beef tea, and to sit up on deck, and answer with a wan, sweet smile when kindhearted people ask you how you feel now. On Sunday, you begin to walk about again, and take solid food. And on Monday morning, as, with your bag and umbrella in your hand, you stand by the gunwale, waiting to step ashore, you begin to thoroughly like it.

I remember my brother-in-law going for a short sea trip once for the benefit of his health. He took a return berth from London to Liverpool; and when he got to Liverpool, the only thing he was anxious about was to sell that return ticket.

It was offered round the town at a tremendous reduction, so I am told; and was eventually sold for eighteen pence to a bilious-looking youth who had just been advised by his medical men to go to the sea-side, and take exercise.

“Sea-side!” said my brother-in-law, pressing the ticket affectionately into his hand; “why, you’ll have enough to last you a lifetime; and as for exercise! why, you’ll get more exercise, sitting down on that ship, than you would turning somersaults on dry land.”

He himself – my brother-in-law – came back by train. He said the North-Western Railway was healthy enough for him.

Another fellow I knew went for a week’s voyage round the coast, and, before they started, the steward came to him to ask whether he would pay for each meal as he had it, or arrange beforehand for the whole series.

The steward recommended the latter course, as it would come so much cheaper. He said they would do him for the whole week at two-pounds-five. He said for breakfast there would be fish, followed by a grill. Lunch was at one, and consisted of four courses. Dinner at six – soup, fish, entrée, joint, poultry, salad, sweets, cheese, and dessert. And a light meat supper at ten.

My friend thought he would close on the two-pounds-five job

(he is a hearty eater), and did so.

Lunch came just as they were off Sheerness. He didn't feel so hungry as he thought he should, and so contented himself with a bit of boiled beef, and some strawberries and cream. He pondered a good deal during the afternoon, and at one time it seemed to him that he had been eating nothing but boiled beef for weeks, and at other times it seemed that he must have been living on strawberries and cream for years.

Neither the beef nor the strawberries and cream seemed happy, either – seemed discontented like.

At six, they came and told him dinner was ready. The announcement aroused no enthusiasm within him, but he felt that there was some of that two-pounds-five to be worked off, and he held on to ropes and things and went down. A pleasant odour of onions and hot ham, mingled with fried fish and greens, greeted him at the bottom of the ladder; and then the steward came up with an oily smile, and said:

“What can I get you, sir?”

“Get me out of this,” was the feeble reply.

And they ran him up quick, and propped him up, over to leeward, and left him.

For the next four days he lived a simple and blameless life on thin captain's biscuits (I mean that the biscuits were thin, not the captain) and soda-water; but, towards Saturday, he got uppish, and went in for weak tea and dry toast, and on Monday he was gorging himself on chicken broth. He left the ship on Tuesday,

and as it steamed away from the landing-stage he gazed after it regretfully.

“There she goes,” he said, “there she goes, with two pounds’ worth of food on board that belongs to me, and that I haven’t had.”

He said that if they had given him another day he thought he could have put it straight.

So I set my face against the sea trip. Not, as I explained, upon my own account. I was never queer. But I was afraid for George. George said he should be all right, and would rather like it, but he would advise Harris and me not to think of it, as he felt sure we should both be ill. Harris said that, to himself, it was always a mystery how people managed to get sick at sea – said he thought people must do it on purpose, from affectation – said he had often wished to be, but had never been able.

Then he told us anecdotes of how he had gone across the Channel when it was so rough that the passengers had to be tied into their berths, and he and the captain were the only two living souls on board who were not ill. Sometimes it was he and the second mate who were not ill; but it was generally he and one other man. If not he and another man, then it was he by himself.

It is a curious fact, but nobody ever is sea-sick on land. At sea, you come across plenty of people very bad indeed, whole boatloads of them; but I never met a man yet, on land, who had ever known at all what it was to be sea-sick. Where the thousands upon thousands of bad sailors that swarm in every ship hide

themselves when they are on land is a mystery.

If most men were like a fellow I saw on the Yarmouth boat one day, I could account for the seeming enigma easily enough. It was just off Southend Pier, I recollect, and he was leaning out through one of the port-holes in a very dangerous position. I went up to him to try and save him.

“He! come further in,” I said shaking him by the shoulder. “You’ll be overboard.”

“Oh my! I wish I was,” was the only answer I could get; and there I had to leave him.

Three weeks afterwards, I met him in the coffee-room of a Bath hotel, talking about his voyages, and explaining, with enthusiasm, how he loved the sea.

“Good sailor!” he replied in answer to a mild young man’s envious query; “well, I did feel a little queer *once*, I confess. It was off Cape Horn. The vessel was wrecked the next morning.”

I said:

“Weren’t you a little shaky by Southend Pier one day, and wanted to be thrown overboard?”

“Southend Pier!” he replied with a puzzled expression.

“Yes; going down to Yarmouth, last Friday three weeks.”

“Oh, an – yes,” he answered, brightening up; “I remember now. I did have a headache that afternoon. It was the pickles, you know. They were the most disgraceful pickles I ever tasted in a respectable boat. Did *you* have any?”

For myself, I have discovered an excellent preventive against

seasickness, in balancing myself. You stand in the centre of the deck, and, as the ship heaves and pitches, you move your body about, so as to keep it always straight. When the front of the ship rises, you lean forward, till the deck almost touches your nose; and when its back-end gets up, you lean backwards. This is all very well for an hour or two; but you can't balance yourself for a week.

George said:

“Let's go up the river.”

He said we should have fresh air, exercise and quiet; the constant change of scene would occupy our minds including what there was of Harris's; and the hard work would give us a good appetite, and make us sleep well.

Harris said he didn't think George ought to do anything that would have a tendency to make him sleepier than he always was, as it might be dangerous. He said he didn't very well understand how George was going to sleep any more than he did now, seeing that there were only twenty-four hours in each day, summer and winter alike; but thought that if he *did* sleep any more, he might just as well be dead, and so save his board and lodging.

Harris said, however, that the river would suit him to a “T.” I don't know what a “T” is (except a sixpenny one, which includes bread-and-butter and cake *ad lib.*, and is cheap at the price, if you haven't had any dinner). It seems to suit everybody, however, which is greatly to its credit.

It suited me to a “T” too, and Harris and I both said it was a

good idea of George's; and we said it in a tone that seemed to somehow imply that we were surprised that George should have come out so sensible.

The only one who was not struck with the suggestion was Montmorency. He never did care for the river, did Montmorency. "It's all very well for you fellows," he says; "you like it but don't. There's nothing for me to do. Scenery is not in my line, and I don't smoke. If I see a rat, you won't stop; and if I go to sleep, you get fooling about with the boat, and slop me overboard. If you ask me, I call the whole thing bally foolishness."

We were three to one, however, and the motion was carried.

Розділ перший

Троє недужих. Страждання Джорджа і Гарріса. Жертва ста семи жахливих хвороб. Корисний рецепт. Ліки від хвороб печінки у дітей. Ми погоджуємось на тому, що перевтомились і потребуємо відпочинку. Тиждень на морських хвилях? Джордж пропонує подорож Темзою. Монтморенсі висуває заперечення. Пропозицію прийнято більшістю трьох голосів проти одного.

Нас було четверо: Джордж, Вільям-Семюел-Гарріс, я і Монтморенсі. Ми сиділи в моїй кімнаті, курили й розмовляли про те, що ми нікуди не годимося – тобто, звичайно, з погляду здоров'я.

Усі ми почували себе кепсько, і це вже неабияк тривожило нас. Гарріс сказав, що в нього інколи якось дивно паморочиться в голові і він тоді сам не тямить, що робить. Джордж озвався, що й у нього теж буває таке запаморочення, коли він сам не тямить, що робить. Ну а в мене було не гаразд із печінкою. Я знав, що в мене розладналась печінка, бо щойно прочитав рекламу патентованих пілюль від печінкових хвороб, де були описані різні симптоми, за якими можна визначити, що у вас хвора печінка. І всі ті симптоми я знайшов у себе.

Дивовижна річ: щоразу, коли я прочитаю рекламу яки-

хось патентованих ліків, я неодмінно доходжу висновку, що хворію на описану в тій рекламі хворобу, і то в найтяжчій формі. Усі перелічені там симптоми якнайточніше збігаються з тим, що відчуваю я.

Пам'ятаю, якось я пішов до бібліотеки Британського музею, щоб прочитати, чим лікують одну легку хворобу, що саме причепилася до мене, – здається, сінну гарячку. Виписавши потрібну книжку, я перечитав там усе, про що хотів дізнатись; а потім машинально почав ліниво гортати сторінки й вивчати всілякі хвороби. Забув уже, як називалась перша, що на неї я наткнувся, – якась жахлива, згубна недуга, – але, ще не перебігши очима й половини «попередніх симптомів», я упевнився, що хворію на неї, і то тяжко.

Кілька хвилин я сидів, заціпенілий із жаху; а потім, уже з байдужістю відчаю, знову почав гортати книжку. Натрапив на черевний тиф, перечитав його симптоми й відкрив, що я хворий і на черевний тиф – певне, вже кілька місяців хворий, сам того не знаючи. Мені стало цікаво, які ж іще хвороби є у мене. Знайшов у книжці хворобу св. Віта і, як і сподівався, виявив, що хворію й на неї; тоді мене по-справжньому зацікавив стан мого здоров'я, я вирішив з'ясувати його до кінця й почав читати про всі хвороби підряд, за алфавітом. Прочитав про ангіну – і виявив, що вона в мене тільки починається, а загострення настане через кілька днів. З полегкістю я дізнався, що брайтова хвороба, тобто запалення нирок, у мене в легкій формі, з якою можна прожити багато

років. Зате віспа у мене була з важкими ускладненнями, а на дифтеріт я, видно, слабував від самого народження. Я сумлінно простудіював усі двадцять шість літер алфавіту і з усіх хвороб, описаних у книжці, не знайшов у себе тільки однієї – раку сажотрусів.

Спершу я навіть образився, бо відчув у цьому якусь зневагу. Чому мені не дісталось раку сажотрусів? За віщо така дискримінація? Але трохи перегодом у мені взяли гору скромніші почуття. Я подумав, що в мене є всі інші хвороби, відомі медицині, і вирішив, що негарно бути таким жадюгою. Обійдусь і без того раку сажотрусів. Сухоти, як видно, розвинулись у мене до найтяжчої стадії так, що я й не помітив; а ящур я, мабуть, підхопив десь іще підлітком. Після ящура в довіднику більше не було хвороб, і я зробив висновок, що й у мене більше нічого немає.

Я довго сидів замислений. Я думав, який з мене цікавий об'єкт для медицини, якою знахідкою був би я для аудиторії медиків! Якби студенти мали мене, їм було б не потрібно ходити по лікарнях. Бо я сам був цілою лікарнею. Досить студентові обійти мене довкола – і одержуй диплом.

Потім я подумав: а чи довго ще мені жити на світі? Я вирішив обстежити себе. Помацав свій пульс. Відразу я взагалі не міг його намацати, а тоді раптом він почав битись. Я вийняв годинник і став рахувати. Вийшло сто сорок сім ударів на хвилину. Я спробував прослухати своє серце, але ніяк не міг його розшукати. Воно перестало битися. Згодом я, зви-

чайно, зрозумів, що воно, напевне, весь час було на своєму місці й весь час билось, але пояснити, чому я його не знаходив, не можу. Я обмацав усього себе спереду – від того, що я називаю талією, аж до шиї, – і з обох боків, і, скільки спромігся дістати, зі спини. Проте не намацав і не відчув нічого. Тоді спробував оглянути свій язик. Вистромив його якомога далі, заплющив одне око, а друге скосив униз, але зміг побачити лише кінчик язика. З вигляду того кінчика я тільки ще дужче впевнився, що у мене скарлатина.

Я ввійшов до тієї читальні здоровою, щасливою людиною, а вийшов звідти німічним інвалідом.

Я побіг до свого лікаря. Він мій давній приятель і, коли мені здасться, ніби я занедужав, лічить мій пульс, і оглядає язик, і розмовляє зі мною про погоду – все, звичайно, задарма; отож я й вирішив, що тепер зможу йому гідно віддячити. «Адже ж лікареві найпотрібніша практика, – так сказав я собі. – І я віддам себе йому. На мені він матиме більше практики, ніж на тисячі звичайних, буденних пацієнтів з однією-двома хворобами». Отож я подався просто до нього. Він прийняв мене і спитав:

– Ну, що в тебе там за болячка?

Я відповів:

– Любий мій, я не хочу відбирати в тебе час, розповідаючи про свої болячки. Життя коротке, і ти можеш померти, перше ніж я скінчу. Краще я скажу тобі, якої болячки у мене немає. У мене нема раку сажотрусів. Як це так вийшло, що я

його не підхопив, пояснити не можу, але це факт, що у мене його немає. А всі інші хвороби в мене є.

І розповів йому, як я про те довідався.

Тоді він звелів мені роздягтись, і обдивився всього, і потримав за пульс, а тоді зовсім несподівано стусонув у груди – отака дурна вихватка! – та ще й буцнув головою. Потім сів, написав рецепта, склав його вдвоє й віддав мені. Я сховав рецепт у кишеню і вийшов.

Я навіть не розгортав рецепта. Зайшов у найближчу аптеку й подав його аптекарєві. Той прочитав – і повернув його мені. Мовляв, таким він не торгує.

– Хіба ви не аптекар? – здивувався я.

– Аптекар, – відповів він. – От якби я держав мебльовані кімнати зі столуванням, то зміг би вас обслужити. А як аптекар – нічого не можу вдіяти.

Тоді я прочитав рецепт. У ньому було написано:

«Rp. Біфштекс 1 фунт

Пиво 1 пінта

Приймати що 6 годин.

Десятимильна прогулянка пішки 1

Щоранку.

Ліжко 1

Щовечора рівно об 11 годині.

І не забивай собі голови тим, чого не тямиш».

Я послухався цих вказівок – і результат, бачте, непоганий, принаймні для мене: життя моє було врятоване, і я й досі

живий.

Однак це все між іншим, а тепер, як вірити тій рекламі печіноквих пілюль, у мене були незаперечні симптоми захворювання печінки, серед яких головний – «гостра нехоть до будь-якої праці».

Скільки я перетерпів через цей симптом, не розкажеш ніякими словами. Із самою малечку я був через нього справжнім мучеником. А підлітком я не мав жодного дня перепочинку від цієї хвороби. Рівень медичної науки тоді ще був багато нижчий, ніж тепер, і всі мої страждання звичайно приписували лінощам.

– Та ворущися, чортів ледацюго! – було, кричали на мене. – Роби що-небудь, а то тільки дурно хліб їси!

Ніхто ж бо не знав, що це в мене хвороба. І пілюль ніяких мені не давали, самі лише запотиличники. І треба сказати правду – хоч воно й дивно, але ті запотиличники частенько допомагали від моєї хвороби, принаймні на якийсь час. Я пам'ятаю, що тоді один запотиличник краще впливав на мою печінку й пробуджував у мені більшу охоту зразу піти куди сказано і зробити що сказано, не гаючи ні хвилини, ніж тепер ціла коробка пілюль.

А втім, хіба рідко буває, що отакі прості старосвітські засоби виявляються дійовіші, ніж увесь отой аптечний непотріб.

Ми просиділи з півгодини, описуючи один одному свої недуги. Я розповів Джорджеві та Вільямові-Гаррісу, як я се-

бе почуваю, коли встаю вранці, а Гарріс розповів нам, як він себе почуває, коли лягає спати; а Джордж став на постилку перед каміном і влаштував нам цілу виставу, дуже наочно й виразно показавши, як він себе почуває вночі.

Джорджеві, бачте, тільки здається, ніби й він хворий; насправді ж він здоровісінький.

Потім у двері постукала місіс Попетс і спитала, чи вже подавати нам вечерю. Ми сумно посміхнулись один до одного й відповіли, що, мабуть, спробуємо щось проковтнути. Гарріс сказав, що дрібка їжі в шлунку все ж таки часом полегшує хворобу; тоді місіс Попетс унесла тацю, ми підсіли до столу й трохи побавились біфштексом із цибулею та ревеневим пирогом.

Я, напевне, був тоді в дуже тяжкому стані, бо, пам'ятаю, через якихось півгодини вже втратив будь-який інтерес до їжі – річ незвичайна для мене – і навіть не схотів сиру.

Виконавши цей обов'язок, ми знову наповнили келихи, закурили люльки й повели далі розмову про своє здоров'я. Жоден з нас не знав напевне, що саме з ним діється; але щодо причини наша думка була одностайна: ми перевтомилися.

– Нам потрібен відпочинок, – сказав Гарріс.

– Відпочинок і цілковита зміна оточення, – додав Джордж.

– Розумове перенапруження виснажило й ослабило наші організми. Нове оточення, де не буде постійної необхідності весь час думати, відновить рівновагу нервової системи.

Джордж має двоюрідного брата, що в протоколах поліції

звичайно пишеться студентом-медиком; а тому він, природно, полюбляє висловлюватись, як домашній лікар.

Я погодився із Джорджем і сказав, що треба знайти якусь глуху, забуту світом місцину, далеко від людського мурашника, і промріяти погожий тиждень чи два у її сонній тиші – такий собі напівзабутий закуток, схований феями від гамірного світу, щось ніби орлине гніздо, приліплене на скелі Часу так високо, що рев бурхливих хвиль дев'ятнадцятого сторіччя лиш ледь чутно долинає туди.

Гарріс відказав, що це бредня. Він, мовляв, знає такі місця, як я маю на увазі; там лягають спати о восьмій годині, спортивної газети не дістанеш ні за які гроші, а по куриво треба ходити пішки за десять миль.

– Ні, – сказав він, – коли хочете відпочити й змінити оточення, нема краще, як подорож морем.

Але я рішуче повстав проти морської подорожі. Морем корисно поплавати місяців зо два – зо три, але тиждень – це нікуди не годиться.

Відпливаєш у понеділок, твердо переконаний, що на тебе чекає неабияка втіха. На прощання махаєш рукою друзям, що прийшли тебе проводити, закурюєш найдовшу свою люльку й походжаєш по палубі, так пишаючись, немовби ти капітан Кук, сер Френсіс Дрейк і Христофор Колумб в одній особі. У вівторок ти вже не радий, що поплив. У четвер, середу й п'ятницю ти не радий білому світові. У суботу ти вже спроможний випити трохи бульйону й посидіти в шезлонгу

на палубі, із кволюю, сумірною усмішкою відповідаючи на запитання добросердих людей, як ти себе почуваєш. У неділю ти починаєш ходити своїми ногами і їсти справжню їжу. А в понеділок, стоячи із саквоюжем і парасолькою біля поручня й ладнаючись зійти на берег, ти думаєш, що подорож тобі вже подобається.

Пригадую, якось мій свояк надумав поправити здоров'я морським плаванням. Він узяв квиток з Лондона до Ліверпуля й назад, а коли прибув до Ліверпуля, єдина його думка була – як продати той зворотний квиток.

Мені потім розповідали, що він оббігав усе місто, пропонує квиток запівдарма, і врешті таки продав його за вісімнадцять пенсів якомусь молодикові із жовтяничним обличчям, що йому лікар недавно порадив морське повітря і фізичні вправи.

– Морське повітря? – вигукнув мій свояк, зі щирою приязню втискуючи квиток у руку молодикові. – Матимете його стільки, що на все життя вистачить. А фізичні вправи – та на судні ви сидючи направляєтесь більше, ніж якби ви на землі безперестану перекидалися через голову.

А сам він – тобто мій свояк – вернувся додому поїздом. Сказав, що для його здоров'я добра й Північно-Західна залізниця.

Ще один мій знайомий теж був на тиждень вибрався в морську подорож понад узбережжям. Перед відплиттям до нього в каюту прийшов стюард і спитав, чи він платитиме за

їжу кожного разу окремо, чи заплатити наперед за весь час.

Стюард радив заплатити наперед – так, мовляв, вийде багато дешевше. Сказав, що за тиждень із нього візьмуть два фунти п'ять шилінгів. На сніданок у них подають рибу й смажене м'ясо. О першій годині обід із чотирьох страв. Вечеря о шостій – суп, риба, антре¹, печеня, птиця, салат, солодке, сир і десерт. І легенька м'ясна перекуська о десятій.

Мій знайомий обрав це меню за два фунти й п'ять шилінгів (він любить попоїсти).

Обід подали, коли минали Шірнес. Мій знайомий чомусь не почував такого апетиту, як сподівався, а тому з'їв тільки трохи вареного м'яса й полуниці з вершками. Удень він не раз згадував той обід, і часом йому здавалося, що він уже кілька тижнів не їв нічого, крім вареного м'яса, а часом – що він уже кілька років живе на самих полуницях із вершками.

Та м'ясові і полуницям з вершками теж, видно, було не солодко, бо вони просились на волю.

О шостій прийшли й сказали, що вечеря готова. Це повідомлення мій знайомий сприйняв без великого захвату, проте подумав, що треба ж відробити частину тих двох фунтів і п'яти шилінгів, і, держачись за ливни та інші речі, спустився до їдальні. Унизу його зустрів приємний аромат цибулі й гарячої шинки, змішаний з пахощами смаженої риби й зелені. Підійшов, улесливо всміхаючись, стюард і спитав:

– Чого вам принести, сер?

¹ Страва, що подається перед печеню (з французької).

– Краще винесіть... мене звідси, – насилу відповів мій знайомий.

Його підхопили, хутенько винесли нагору й залишили біля завітряного борту.

Наступні чотири дні він жив скромно й безгрішно, живлячись самими сухариками та содовою водою; однак у суботу, набравшись зухвальства, зважився випити слабенького чаю із грінками, а в понеділок уже поглинав курячий бульйон. У вівторок він зійшов на берег і довго стояв на пристані, із жалем в очах дивлячись услід пароплавові.

– Бач, поплив, – нарікав він. – І моя їжа на ньому залилась. На два фунти їжі! Заплатити заплатив, а з'їсти не з'їв...

Він запевняв, що надолужив би своє, якби йому ще хоч один день.

Ось чому я так рішуче виступив проти морської подорожі. Я пояснив, що боюся не за себе. Мені море ніколи не вадило. Але я боявся за Джорджа. Джордж відказав, що з ним було б усе гаразд, йому навіть подобається морське плавання, але нам із Гаррісом він не радить і думати про щось таке, бо певен, що ми обидва на морі слабуватимемо. А Гарріс заявив, що для нього завжди було таємницею, як це люди примудряються хворіти на морську хворобу, – він навіть гадає, що вони роблять це навмисне, аби похизуватись. Він, мовляв, і сам не раз хотів спробувати, але так і не зумів.

Потім він почав розповідати нам, як йому траплялося пливати через Ла-Манш у таку бурю, що пасажирів доводи-

лось прив'язувати до койок, і на всьому пароплаві тільки двох – його та капітана – не брала морська хвороба. Інколи той другий був не капітан, а помічник, але, як правило, здоровими лишалися двоє: Гарріс і ще хто-небудь. А як не двоє, то самий Гарріс.

Цікава річ: нікого ніколи не бере морська хвороба... на суходолі. У морі бачиш скільки завгодно хворих на неї – повні пароплави, але на суходолі я ще не зустрічав людини, яка б знала, що це таке – морська хвороба. Де ховаються, зійшовши на берег, ті тисячі змучених нею пасажирів, що кишать на кожному судні, – це для мене загадка.

Правда, якщо більшість людей такі, як той чоловік, що його я якось бачив на одному ярмутському пароплаві, то цю уявну загадку розгадати неважко. Пригадую, ми тільки-но відпливли від Саутендського молу, а він уже вистромлявся у відчинений ілюмінатор у дуже небезпечній позі. Я підійшов і спробував урятувати його. Поторсав за плече й сказав:

– Слухайте, відійдіть-но, а то за бортом опинитесь.

– Ох, я б і радий! – тільки й відповів він.

Довелося залишити його там.

Через три тижні я побачив його в кав'ярні при одному батському готелі. Він розповідав про свої подорожі і з великим захватом говорив, як він любить море.

– Морська хвороба? – вигукнув він у відповідь на сповнене заздрості запитання якогось лагідного молодика. – Ну що ж, признаюсь, одного разу мене трохи млоїло. Це було коло

мису Горн. Другого дня вранці корабель розбився.

Я озвався:

– А це не вам нещодавно було погано біля Саутендського молу, й ви хотіли опинитися за бортом?

– Біля Саутендського молу? – спантеличено перепитав він.

– Так. На ярмутському пароплаві, у п'ятницю три тижні тому.

– А... справді! – зрадив він. – Тепер пригадую. У мене тоді чомусь голова розболілась. Мабуть, від пікулів. Такий начебто пристойний пароплав був, а пікулі подали – просто гідота. Ви їх не куштували?

Що ж до мене, то я винайшов чудовий спосіб, як запобігати морській хворобі. Треба балансувати своїм тілом у такт із хитанням судна. Стати посередині палуби, і коли підіймається ніс пароплава – нахилитись уперед, аж поки ледь не торкнешся палуби власним носом; а коли підіймається корма – відхилитись назад. Тоді ви самі весь час стоятимете вертикально. Годину-дві воно помагає дуже добре; але ж неможливо хитатись так уперед та назад цілий тиждень!

Джордж запропонував:

– Давайте попливемо вгору Темзою.

І пояснив, що тоді в нас буде досхочу і свіжого повітря, і руху, і спокою; постійна зміна краєвидів розвіюватиме думки (навіть ті, які знайдуться в Гаррісовій голові); а натомившись від веслування, ми добре їстимемо й ще краще спати-

мемо.

Гарріс зауважив, що Джорджеві небезпечно робити щось таке, від чого він спатиме ще краще; і взагалі йому незрозуміло, як це Джордж примудриться спати більше, ніж він спить звичайно: адже в добі завжди, і взимку і влітку, буває тільки двадцять чотири години. Ну а якщо він і справді зуміє спати більше, то чи не краще відразу померти та й не витратись на харчі й помешкання.

А втім, додав Гарріс, йому самому Темза підійде «на всі сто». Я ніколи не розумів, що це за «сто» – сто пенсів чи сто шилінгів, сто дюймів чи сто футів, – але так кажуть усі; отже, мабуть, і справді це якесь дуже підходяще «сто».

Мені Темза теж підходила «на всі сто», і ми з Гаррісом обидва сказали, що Джорджеві набігла непогана думка; але сказали таким тоном, ніби дивувались, як це Джордж спромігся придумати щось таке розумне.

Єдиний, хто не зрадив Джорджевій пропозиції, був Монтморенсі. Сказати по правді, його ніколи не тягло на Темзу.

«Для вас, хлопці, воно, може, й добре, – думав він. – Вам воно подобається. А мені... Ну що мені там робити? Краєвиди мене не цікавлять, тютюну я не курю. Як я побачу на березі пацюка, ви ж однаково не спинитесь. А як я засну, ви почнете якісь витівки в човні, і я можу вилетіти за борт. Ні, якби ви спитали мене, я б сказав, що це дурне діло. Дурне-дурнісіньке».

Проте нас було троє проти одного, і пропозицію прийняли

більшістю голосів.

Chapter Two

Plans discussed – Pleasures of “camping out,” on fine nights – Ditto, wet nights – Compromise decided on – Montmorency, first impressions of – Fears lest he is too good for this world, fears subsequently dismissed as groundless – Meeting adjourns.

We pulled out the maps, and discussed plans.

We arranged to start on the following Saturday from Kingston.

Harris and I would go down in the morning, and take the boat up to Chertsey, and George, who would not be able to get away from the City till the afternoon (George goes to sleep at a bank from ten to four each day, except Saturdays, when they wake him up and put him outside at two), would meet us there.

Should we “camp out” or sleep at inns?

George and I were for camping out. We said it would be so wild and free, so patriarchal like.

Slowly the golden memory of the dead sun fades from the hearts of the cold, sad clouds. Silent, like sorrowing children, the birds have ceased their song, and only the moorhen’s plaintive cry and the harsh croak of the corncrake stirs the awed hush around the couch of waters, where the dying day breathes out her last.

From the dim woods on either bank, Night’s ghostly army, the grey shadows, creep out with noiseless tread to chase away the lingering rear-guard of the light, and pass, with noiseless, unseen

feet, above the waving river-grass, and through the sighing rushes; and Night, upon her sombre throne, folds her black wings above the darkening world, and, from her phantom palace, lit by the pale stars, reigns in stillness.

Then we run our little boat into some quiet nook, and the tent is pitched, and the frugal supper cooked and eaten. Then the big pipes are filled and lighted, and the pleasant chat goes round in musical undertone; while, in the pauses of our talk, the river, playing round the boat, prattles strange old tales and secrets, sings low the old child's song that it has sung so many thousand years – will sing so many thousand years to come, before its voice grows harsh and old – a song that we, who have learnt to love its changing face, who have so often nestled on its yielding bosom, think, somehow, we understand, though we could not tell you in mere words the story that we listen to.

And we sit there, by its margin, while the moon, who loves it too, stoops down to kiss it with a sister's kiss, and throws her silver arms around it clingingly; and we watch it as it flows, ever singing, ever whispering, out to meet its king, the sea – till our voices die away in silence, and the pipes go out – till we, commonplace, everyday young men enough, feel strangely full of thoughts, half-sad, half-sweet, and do not care or want to speak – till we laugh, and, rising, knock the ashes from our burnt-out pipes, and say “Good-night,” and, lulled by the lapping water and the rustling trees, we fall asleep beneath the great, still stars, and dream that the world is young again – young and sweet as she

used to be ere the centuries of fret and care had furrowed her fair face ere her children's sins and follies had made old her loving heart – sweet as she was in those bygone days when, a new-made mother, she nursed us, her children, upon her own deep breast – ere the wiles of painted civilisation had lured us away from her fond arms, and the poisoned sneers of artificiality had made us ashamed of the simple life we led with her, and the simple, stately home where mankind was born so many thousands of years ago.

Harris said:

“How about when it rained?”

You can never rouse Harris. There is no poetry about Harris – no wild yearning for the unattainable. Harris never “weeps, he knows not why.” If Harris's eyes fill with tears, you can bet it is because Harris has been eating raw onions, or has put too much Worcester over his chop.

If you were to stand at night by the sea-shore with Harris, and say:

“Hark! do you not hear? Is it but the mermaids singing deep below the waving waters; or sad spirits, chanting dirges for white corpses, held by seaweed?” Harris would take you by the arm, and say:

“I know what it is, old man; you've got a chill. Now, you come along with me. I know a place round the corner here, where you can get a drop of the finest Scotch whisky you ever tasted – put you right in less than no time.”

Harris always does know a place round the corner where you

can get something brilliant in the drinking line. I believe that if you met Harris up in Paradise (supposing such a thing likely), he would immediately greet you with:

“So glad you’ve come, old fellow; I’ve found a nice place round the corner here, where you can get some really first-class nectar.”

In the present instance, however, as regarded the camping out, his practical view of the matter came as a very timely hint. Camping out in rainy weather is not pleasant.

It is evening. You are wet through, and there is a good two inches of water in the boat, and all the things are damp. You find a place on the banks that is not quite so puddly as other places you have seen, and you land and lug out the tent, and two of you proceed to fix it.

It is soaked and heavy, and it flops about, and tumbles down on you, and clings round your head and makes you mad. The rain is pouring steadily down all the time. It is difficult enough to fix a tent in dry weather; in wet, the task becomes herculean. Instead of helping you it seems to you that the other man is simply playing the fool. Just as you get your side beautifully fixed, he gives it a hoist from his end, and spoils it all.

“Here! what are you up to?” you call out.

“What are you to?” he retorts; “leggo, can’t you?”

“Don’t pull it; you’ve got it all wrong, you stupid ass!” you shout.

“No, I haven’t,” he yells back; “let go your side!”

“I tell you you’ve got it all wrong!” you roar, wishing that you

could get at him; and you give your ropes a lug that pulls all his pegs out.

“Ah, the bally idiot!” you hear him mutter to himself; and then comes a savage haul, and away goes your side. You lay down the mallet and start to go round and tell him what you think about the whole business, and, at the same time, he starts round in the same direction to come and explain his views to you. And you follow each other round and round, swearing at one another, until the tent tumbles down in a heap, and leaves you looking at each other across its ruins, then you both indignantly exclaim, in the same breath:

“There you are! what did I tell you?”

Meanwhile, the third man, who has been baling out the boat, and who has spilled the water down his sleeve, and has been cursing away to himself steadily for the last ten minutes, wants to know what the thundering blazes you’re playing at, and why the blarmed tent isn’t up yet.

At last, somehow or other, it does get up, and you land the things. It is hopeless attempting to make a wood fire, so you light the methylated spirit stove, and crowd round that.

Rainwater is the chief article of diet at supper. The bread is two-thirds rainwater, the beefsteak-pie is exceedingly rich in it, and the jam, and the butter, and the salt, and the coffee have all combined with it to make soup.

After supper, you find your tobacco is damp, and you cannot smoke. Luckily you have a bottle of the stuff that cheers and

inebriates, if taken in proper quantity, and this restores to you sufficient interest in life to induce you to go to bed.

There you dream that an elephant has suddenly sat down on your chest, and that the volcano has exploded and thrown you down to the bottom of the sea – the elephant still sleeping peacefully on your bosom. You wake up and grasp the idea that something terrible really has happened. Your first impression is that the end of the world has come; and then you think that this cannot be, and that it is thieves and murderers, or else fire, and this opinion you express in the usual method. No help comes; however, and all you know is that thousands of people are kicking you, and you are being smothered.

Somebody else seems in trouble, too. You can hear his faint cries coming from underneath your bed. Determining, at all events, to sell your life dearly, you struggle frantically, hitting out right and left with arms and legs, and yelling lustily the while, and at last something gives way, and you find your head in the fresh air. Two feet off, you dimly observe a half-dressed ruffian, waiting to kill you, and you are preparing for a life-and-death struggle with him, when it begins to dawn upon you that it's Jim.

“Oh, it's you, is it?” he says, recognising you at the same moment.

“Yes,” you answer, rubbing your eyes; “what's happened?”

“Bally tent's blown down, I think,” he says. “Where's Bill?”

Then you both raise up your voices and shout for “Bill!” and the ground beneath you heaves and rocks, and the muffled voice

that you heard before replies from out the ruin:

“Get off my head, can’t you?”

And Bill struggles out, a muddy, trampled wreck, and in an unnecessarily aggressive mood – he being under the evident belief that the whole thing has been done on purpose.

In the morning you are all three speechless, owing to having caught severe colds in the night; you also feel very quarrelsome, and you swear at each other in hoarse whispers during the whole of breakfast time.

We therefore decided that we would sleep out on fine nights; and hotel it, and inn it, and pub it, like respectable folks, when it was wet, or when we felt inclined for a change.

Montmorency hailed this compromise with much approval. He does not revel in romantic solitude. Give him something noisy; and if a trifle low, so much the jollier. To look at Montmorency you would imagine that he was an angel sent upon the earth, for some reason withheld from mankind, in the shape of a small fox-terrier. There is a sort of *Oh-what-a-wicked-world-this-is-and-how-I-wish-I-could-do-something-to-make-it-better-and-nobler* expression about Montmorency that has been known to bring the tears into the eyes of pious old ladies and gentlemen.

When first he came to live at my expense, I never thought I should be able to get him to stop long. I used to sit down and look at him, as he sat on the rug and looked up at me, and think: “Oh, that dog will never live. He will be snatched up to the bright skies

in a chariot, that is what will happen to him.”

But, when I had paid for about a dozen chickens that he had killed; and had dragged him, growling and kicking, by the scruff of his neck, out of a hundred and fourteen street fights; and had had a dead cat brought round for my inspection by an irate female, who called me a murderer; and had been summoned by the man next door but one for having a ferocious dog at large, that had kept him pinned up in his own tool-shed, afraid to venture his nose outside the door for over two hours on a cold night; and had learned that the gardener, unknown to myself, had won thirty shillings by backing him to kill rats against time, then I began to think that maybe they'd let him remain on earth for a bit longer, after all.

To hang about a stable, and collect a gang of the most disreputable dogs to be found in the town, and lead them out to march round the slums to fight other disreputable dogs, is Montmorency's idea of "life;" and so, as I before observed, he gave to the suggestion of inns, and pubs, and hotels his most emphatic approbation.

Having thus settled the sleeping arrangements to the satisfaction of all four of us, the only thing left to discuss was what we should take with us; and this we had begun to argue, when Harris said he'd had enough oratory for one night, and proposed that we should go out and have a smile, saying that he had found a place, round by the square, where you could really get a drop of Irish worth drinking.

George said he felt thirsty (I never knew George when he didn't); and as I had a presentiment that a little whisky, warm, with a slice of lemon, would do my complaint good, the debate was, by common assent, adjourned to the following night; and the assembly put on its hats and went out.

Розділ другий

Обговорення плану. Принади ночівлі «на природі» в погожу ніч. Те саме – в непогожу. Компромісна ухвала. Перше враження від Монтморенсі. Чи не занадто добрий він для нашого світу? Ці побоювання виявляються безпідставними. Наряду відкладено.

Ми розшукали карти й почали складати план подорожі.

Вирішили, що відпливемо наступної суботи з Кінгстона.

Ми з Гаррісом прибудемо туди вранці й удвох підженемо човен до Чертсі, а Джордж, що зможе вибратись із Сіті лише пополудні (він ходить до якогось банку спати з десятої до четвертої години щодня, окрім суботи, коли його будять і виганяють за двері о другій), приєднається до нас там.

Перше питання було – де нам ночувати: «на природі» чи в заїздах?

Ми із Джорджем були за ночівлю на природі. Мовляв, у ній є щось таке первісне, вільне, патріархальне...

Золотий спомин про померле сонце повільно блідне в серцях холодних, сумних хмар. Пташки вже не співають, вони змовкли, мов зажурені діти, і лише жадібний крик болотяної куріпки та різке скрипіння деркача порушують святобливу тишу над лоном вод, де ще ледве дихає, вмираючи, день.

З імлистого лісу понад берегами нечутно крадеться примарне військо Ночі, сірі тіні; під їхнім натиском відступають

останні загони дня, і під нечутною, невидною ходою цього війська хвилюється осока й зітхають очерети. Владарка Ніч, сидячи на похмурому троні, огортає чорними крилами потемнілий світ і в тиші править ним зі свого чарівного палацу, освітленого блідими зорями.

А ми завели свій човник у тиху затоку і, напнувши намет, готуємо і споживаємо скромну вечерю. Тоді запалюємо довгі люльки – і вже злагоджено точиться весела неголосна розмова. А як ми вмовкаємо, річка, що хлюпоче в борти човна, гомоном хвильок оповідає дивні правічні казки, сповнені таємниць, і тихо наспівує давню колискову пісню, яка лунає вже багато тисяч літ – і лунатиме ще багато тисяч, аж поки голос її стане старечим і хрипким. І нам, що так давно навчилися любити її мінливе лице й так часто горнулись до її м'якого лона, здається, ніби ми розуміємо її, хоча й не змогли б переповісти словами цю повість, що чарує наш слух.

Ми сидимо над річкою, а місяць, що теж її любить, схиляється й припадає до неї братнім цілунком і ніжно обіймає срібними руками. А ми все дивимось, як тече вона, все співаючи, все щось шепочучи, до свого владаря – до моря, і на решті голоси наші завмирають у тиші, люльки гаснуть, а нас, звичайних собі, нічим не примітних хлопців, якось дивно переповнюють думи, сумні й приємні, і говорити нам уже не хочеться. Потім, засміявшись, підводимось, вибиваємо попіл із люльок, кажемо один одному «добраніч» і засинаємо під великими мовчазними зорями, вколисані плюскотом во-

ди та шелестом дерев, і сниться нам, ніби земля наша знову молода – молода і прекрасна, як була вона тоді, коли сторіччя прикроців і турбот іще не вкрили зморшками її прекрасного лица, а гріхи й безумства дітей іще не зістарили її велелюбного серця, прекрасна, як була в ті прадавні дні, коли вона, молода мати, колисала нас, її дітей, на своїх широких грудях, – коли хитрощі розмальованої цивілізації ще не виманили нас із її ласкавих рук, а отруйні насмішки штучності не змусили нас соромитись того простого життя, яким ми жили при ній, і тієї простої й величної оселі, де багато тисячоліть тому народилося людство.

– Ну а як дощ піде? – спитав Гарріс.

Цього Гарріса нічим не розворушиш. У ньому немає ніякої поезії, ніякої туги за недосяжним. З ним ніколи не буває так, щоб він «плакав, сам не знаючи від чого». Якщо Гаррісові очі налилися слізьми, це означає, що він їв сиру цибулю або ж занадто щедро намазав котлету гірчицею.

Спробуйте привести Гарріса вночі на морський берег і сказати йому: «Слухай! Невже не чуєш? Це, мабуть, русалки співають у глибинах або ж сумні духи тужать над білими тілами утоплених, заплутаними у водоростях!»

Він візьме вас під руку й відкаже: «Я знаю, що це таке. У тебе гарячка, ти, мабуть, застудився. Ходім-но зі мною. Я тут за рогом знаю одне місце, там можна випити чарочку такого шотландського віскі, як ти ще зроду не пив. І все вмить мов рукою зніме».

Гарріс за кожним рогом знає таке місце, де можна випити чогось дуже доброго. Я гадаю, що якби зустріти Гарріса в раю (це, звичайно, тільки припущення), він привітав би вас такими словами:

– А, й ти вже тут, друзяко? Дуже радий. Ходімо, я тут за рогом знайшов одне гарненьке місце, де можна випити справжнього першосортного нектару.

Одначе в даному випадку, коли йшлося про ночівлю на природі, його практичне зауваження було дуже вчасне й доречно. Ночувати надворі в дощ справді не вельми приємно.

Вечір. Ви змogli до рубця, у човні добрих два дюйми води, і всі ваші речі вогкі. Ви нагледіли на березі місцину, де трохи менше калюж, причалуєте там, витягаєте на берег намет і вдвох із товаришем починаєте його напинати.

Намет мокрий, важкий, він хляпає на вітрі, падає на вас, обмотується кругом голови, доводить вас до шалу. Дощ ллє безперестану. Напнути намет і в гарну погоду нелегко, а в дощ – це робота для Геркулеса. Вам усе здається, що ваш товариш не допомагає вам, а тільки дурня клеїть. Тільки-но ви закріпите як слід свій бік, він зі свого боку смикне – і вся ваша робота пропала.

– Слухай, що ти там робиш? – гукаєте ви.

– А ти що робиш? – відрубє він. – Попусти-но!

– Не тягни! Ти все мені зіпсував, йолопе! – кричите ви.

– Нічого я не зіпсував! – гиркає він у відповідь. – Попусти свій бік, чуєш?

– А я тобі кажу, що ти все переплутав! – горлаєте ви, ладні вже кинутись на нього з кулаками, і, щосили шарпнувши за мотузки, вириваєте всі кілочки з його боку.

– Чортів ідіот! – бурмоче він сам до себе, тоді раптом шарпає теж – і висмикує із землі вже ваші кілочки.

Ви кидаєте довбешку, якою їх забивали, і в обхід намету рушаєте до нього – сказати йому в вічі, що ви про все це діло думаєте. А він у ту саму хвилину й з тією самою метою рушає до вас, тільки другим боком. Так ви й ходите, лаючись, один за одним довкола намету, аж поки він падає на землю безформною купою; ви спиняєтесь і якусь мить дивитесь один на одного через ту купу, а тоді обурено вигукуєте в один голос:

– От бач! А я що казав?

Тим часом третій ваш товариш, що вихлюпував із човна воду, налив собі в рукав і останні десять хвилин безперестану лаявся собі під ніс, запитує вас, у якого дідька ви там бавитесь і чого цей проклятущий намет і досі не напнуто.

Нарешті ви сяк-так його напинаєте й заходжуєтесь переносити із човна речі. Розпалити багаття – шкода й пробувати, тому ви запалюєте спиртівку й тиснетесь біля неї.

Головна складова частина вашої вечері – дощова вода. У хлібі її дві третини, м'ясний пиріг теж щедро нею приправлений; і повидло, і масло, і сіль, і кава – усе змішалось з нею, перетворившись у якусь юшку.

Після вечері виявляється, що тютюн вологий і закурити

не можна. На щастя, у вас є пляшка тієї рідини, що веселить і хмелить, коли випити її в належній кількості, і вона пробуджує в вас інтерес до життя, достатній для того, щоб ви захотіли влягтися спати.

А серед ночі вам сниться, що на вас несподівано сів слон і що вибух вулкана скинув вас на дно морське разом із тим слоном, який спокійнісінько спить у вас на грудях. Ви прокидаєтеся й переконуєтеся, що справді сталося щось жахливе. Перше ваше враження – що настав кінець світу; потім приходить думка, що цього не може бути і що це, мабуть, напад грабіжників і убивць або пожежа. Цю думку ви висловлюєте традиційним способом, тобто кричите: «Рятуйте!» – але рятувати ніхто не поспішає; ви тільки відчуваєте, що вас щось душить і стусають тисячі ніг.

Здається, ви не самі попали в таку халепу. Ви чуєте ще чийсь здушений крик звідкись знизу, з-під вашої постелі. Наважившись принаймні дорого продати своє життя, ви несамовито пручаетесь, штурхаєте руками й ногами на всі боки й дико репетуєте. Нарешті щось відпускає вас, і ваша голова опиняється на вільному повітрі. За крок від себе ви невиразно бачите якогось напіводягненого бандюгу, готового вас замордувати, і вже готуєтеся зчепитись із ним не на життя, а на смерть, коли раптом здогадуєтеся, що це Джим.

– А, це ти?.. – озивається він, у ту саму хвилину впізнавши вас.

– Я, – відповідаєте ви, протираючи очі. – А що сталося?

– Та, мабуть, бісів намет вітром повалило, – відказує він.

– А де ж Білл?

Ви обидва починаєте гукати: «Біллі! Біллі!» – і чуєте, що земля під вами ходить ходором, а той самий здушений голос, що ви вже чули, відповідає вам із-під звалища:

– Устань з моєї голови, лобуряко!

Нарешті Білл виборсується на волю – брудний, потоптаний і в якомусь недоречно войовничому настрої. Очевидно, він гадає, що ви підстроїли все це навмисне.

Уранці ви всі троє не можете говорити, бо вночі прикро застудилися. До того ж на вас напала незвичайна дратливість, і під час сніданку ви раз у раз лаєте один одного хрипким шепотом.

Тому ми вирішили, що спатимемо в наметі погожими ночами, а коли йтиме дощ чи просто коли нам набридне намет, ночуватимемо в готелях, заїздах чи корчмах, як усі порядні люди.

Монтморенсі сприйняв такий компроміс дуже задоволено. Його не вабить романтичне відлюддя. Йому давайте щось гамірливе; а якщо розвага трошечки вульгарна, тим веселіше буде. Як подивитись на нього, може здатися, що це ангел, із якихось незбагнених для людей причин посланий з неба на землю в подібі маленького фокстер'єра. Його очі мають такий вираз, ніби промовляють: «Ох, який же зіпсутий цей світ, і як би я хотів зробити його кращим, чистішим!» – і не раз я бачив, як цей вираз викликав сльози на очах у побож-

них літніх дам і панів.

Коли Монтморенсі перейшов на моє утримання, я не думав, що зможу довго тішитись його товариством. Бувало, він сидить на своїй постилці, звівши на мене очі, а я сиджу в кріслі, дивлюсь на нього й думаю: «Ні, цей песик довго не проживе. З неба спуститься осяйна колісниця й забере його – ось що з ним буде».

Та коли я заплатив за десяте курча, що він задушив; і коли всточотирнадцяте за в'язи витяг його, розлюченого як чортеня, із собачої бійки; і коли якась розгнівана жінка принесла мені на огляд загризеного kota й назвала мене душогубом; і коли один чоловік з нашої вулиці подав на мене в суд за те, що я держу злого пса, через якого він одного зимового вечора дві години просидів у власній повіточці, боячись носа поткнути надвір; і коли я дізнався, що наш садівник без мого відома виграв на ньому тридцять шилінгів, закладаючись, чий фокстер'ер за годину загризе більше пацюків, – тоді я почав думати, що йому, може, все-таки дозволять пожити на грішній землі трохи довше.

Тинятись біля якоїсь стайні, зібрати зграю найбільших шибайголів собачої породи, які тільки знайдуться в місті, й повести їх по найбрудніших завулках на бій з іншими собачими шибайголовами – ось що Монтморенсі вважає справжнім життям. Тому, як я вже відзначив, він з превеликою радістю сприйняв пропозицію ночувати в готелях, заїздах і корчмах.

Коли ми таким чином знайшли прийнятне для всіх чотирьох розв'язання проблеми ночівлі, нам лишилося тільки вирішити, що брати в дорогу. Про це ми й почали говорити, коли Гарріс раптом сказав, що з нього вже досить дебатів на сьогоднішній вечір, і запропонував сходити перехилити по одній – він, мовляв, знайшов тут неподалік за рогом, через майдан, таке місце, де є справді путяще ірландське віскі.

Джордж відказав, що і йому хочеться чогось випити (я не пам'ятаю такого випадку, щоб йому цього не хотілось). Та й я теж відчував, що крапелька підігрітого віскі зі скибочкою лимона буде корисна для моєї печінки; отож, за спільною згодою, обговорення планів відклали на завтрашній вечір, і учасники зборів, понадеягавши капелюхи, вийшли надвір.

Chapter Three

Arrangements settled – Harris’s method of doing work – How the elderly family-man puts up a picture – George makes a sensible remark – Delights of early morning bathing – Provisions for getting upset.

So, on the following evening, we again assembled, to discuss and arrange our plans. Harris said:

“Now, the first thing to settle is what to take with us. Now, you get a bit of paper and write down, J., and you get the grocery catalogue, George, and somebody give me a bit of pencil, and then I’ll make out a list.”

That’s Harris all over – so ready to take the burden of everything himself, and put it on the backs of other people.

He always reminds me of my poor Uncle Podger. You never saw such a commotion up and down a house, in all your life, as when my Uncle Podger undertook to do a job. A picture would have come home from the framemaker’s, and be standing in the dining-room, waiting to be put up; and Aunt Podger would ask what was to be done with it, and Uncle Podger would say:

“Oh, you leave that to *me*. Don’t you, any of you, worry yourselves about that. *I’ll* do all that.”

And then he would take off his coat, and begin. He would send the girl out for sixpen’orth of nails and then one of the boys after

her to tell her what size to get; and, from that, he would gradually work down, and start the whole house.

“Now you go and get me my hammer, Will,” he would shout; “and you bring me the rule, Tom; and I shall want the step-ladder, and I had better have a kitchen-chair, too; and, Jim! you run round to Mr. Goggles, and tell him, ‘Pa’s kind regards, and hopes his leg’s better; and will he lend him his spirit-level?’ And don’t you go, Maria, because I shall want somebody to hold me the light; and when the girl comes back, she must go out again for a bit of picture-cord: and Tom! – where’s Tom? – Tom, you come here; I shall want you to hand me up the picture.”

And then he would lift up the picture, and drop it, and it would come out of the frame, and he would try to save the glass, and cut himself; and then he would spring round the room, looking for his handkerchief. He could not find his handkerchief, because it was in the pocket of the coat he had taken off, and he did not know where he had put the coat, and all the house had to leave off looking for his tools, and start looking for his coat; while he would dance round and hinder them.

“Doesn’t anybody in the whole house know where my coat is? I never came across such a set in all my life – upon my word I didn’t. Six of you! – and you can’t find a coat that I put down not five minutes ago! Well, of all the —”

Then he’d get up, and find that he had been sitting on it, and would call out:

“Oh, you can give it up! I’ve found it myself now. Might just as

well ask the cat to find anything as expect you people to find it.”

And, when half-an-hour had been spent in tying up his finger, and a new glass had been got, and the tools, and the ladder, and the chair, and the candle had been brought, he would have another go, the whole family, including the girl and the charwoman, standing round in a semi-circle, ready to help. Two people would have to hold the chair, and a third would help him up on it, and hold him there, and a fourth would hand him a nail, and a fifth would pass him up the hammer, and he would take hold of the nail, and drop it.

“There!” he would say, in an injured tone, “now the nail’s gone.”

And we would all have to go down on our knees and grovel for it, while he would stand on the chair, and grunt, and want to know if he was to be kept there all the evening.

The nail would be found at last, but by that time he would have lost the hammer.

“Where’s the hammer? What did I do with the hammer? Great heavens! Seven of you, gaping round there, and you don’t know what I did with the hammer!”

We would find the hammer for him, and then he would have lost sight of the mark he had made on the wall, where the nail was to go in, and each of us had to get up on the chair, beside him, and see if we could find it; and we would each discover it in a different place, and he would call us all fools, one after another, and tell us to get down. And he would take the rule, and

re-measure, and find that he wanted half thirty-one and three-eighths inches from the corner, and would try to do it in his head, and go mad.

And we would all try to do it in our heads, and all arrive at different results, and sneer at one another. And in the general row, the original number would be forgotten, and Uncle Podger would have to measure it again.

He would use a bit of string this time, and at the critical moment, when the old fool was leaning over the chair at an angle of forty-five, and trying to reach a point three inches beyond what was possible for him to reach, the string would slip, and down he would slide on to the piano, a really fine musical effect being produced by, the suddenness with which his head and body struck all the notes at the same time.

And Aunt Maria would say that she would not allow the children to stand round and hear such language.

At last, Uncle Podger would get the spot fixed again, and put the point of the nail on it with his left hand, and take the hammer in his right hand. And, with the first blow, he would smash his thumb, and drop the hammer, with a yell, on somebody's toes.

Aunt Maria would mildly observe that next time Uncle Podger was going to hammer a nail into the wall, she hoped he'd let her know in time, so that she could make arrangements to go and spend a week with her mother while it was being done.

"Oh! you women, you make such a fuss over everything," Uncle Podger would reply, picking himself up. "Why, I *like* doing

a little job of this sort.”

And then he would have another try, and, at the second blow, the nail would go clean through the plaster, and half the hammer after it, and Uncle Podger be precipitated against the wall with force nearly sufficient to flatten his nose.

Then we had to find the rule and the string again, and a new hole was made; and, about midnight, the picture would be up – very crooked and insecure, the wall for yards round looking as if it had been smoothed down with a rake, and everybody dead beat and wretched – except Uncle Podger.

“There you are,” he would say, stepping heavily off the chair on to the charwoman’s corns, and surveying the mess he had made with evident pride. “Why, some people would have had a man in to do a little thing like that!”

Harris will be just that sort of man when he grows up, I know, and I told him so. I said I could not permit him to take so much labour upon himself, I said:

“No: *you* get the paper, and the pencil, and the catalogue, and George write down, and I’ll do the work.”

The first list we made out had to be discarded. It was clear that the upper reaches of the Thames would not allow of the navigation of a boat sufficiently large to take the things we had set down as indispensable; so we tore the list up, and looked at one another!

George said:

“You know we are on the wrong track altogether. We must

not think of the things we could do with, but only of the things that we can't do without."

George comes out really quite sensible at times. You'd be surprised. I call that downright wisdom, not merely as regards the present case, but with reference to our trip up the river of life, generally. How many people, on that voyage, load up the boat till it is ever in danger of swamping with a store of foolish things which they think essential to the pleasure and comfort of the trip, but which are really only useless lumber.

How they pile the poor little craft mast-high with fine clothes and big houses; with useless servants, and a host of swell friends that do not care twopence for them, and that they do not care three ha' pence for; with expensive entertainments that nobody enjoys, with formalities and fashions, with pretence and ostentation, and with – oh, heaviest, maddest lumber of all! – the dread of what will my neighbour think, with luxuries that only cloy, with pleasures that bore, with empty show that, like the criminal's iron crown of yore, makes to bleed and swoon the aching head that wears it!

It is lumber, man – all lumber! Throw it overboard. It makes the boat so heavy to pull, you nearly faint at the oars. It makes it so cumbersome and dangerous to manage, you never know a moment's freedom from anxiety and care, never gain a moment's rest for dreamy laziness – no time to watch the windy shadows skimming lightly o'er the shallows, or the glittering sunbeams flitting in and out among the ripples, or the great trees by the

margin looking down at their own image, or the woods all green and golden, or the lilies white and yellow, or the sombre-waving rushes, or the sedges, or the orchis, or the blue forget-me-nots.

Throw the lumber over, man! Let your boat of life be light, packed with only what you need – a homely home and simple pleasures, one or two friends worth the name, someone to love and someone to love you, a cat, a dog, and a pipe or two, enough to eat and enough to wear, and a little more than enough to drink; for thirst is a dangerous thing.

You will find the boat easier to pull then, and it will not be so liable to upset, and it will not matter so much if it does upset; good, plain merchandise will stand water. You will have time to think as well as to work. Time to drink in life's sunshine – time to listen to the Aeolian music that the wind of God draws from the human heart-strings around us – time to —

I beg your pardon, really. I quite forgot.

Well, we left the list to George, and he began it.

“We won't take a tent,” suggested George; “we will have a boat with a cover. It is ever so much simpler, and more comfortable.”

It seemed a good thought, and we adopted it. I do not know whether you have ever seen the thing I mean. You fix iron hoops up over the boat, and stretch a huge canvas over them, and fasten it down all round, from stem to stern, and it converts the boat into a sort of little house, and it is beautifully cosy, though a trifle stuffy; but there, everything has its drawbacks, as the man said when his mother-in-law died, and they came down upon him for

the funeral expenses.

George said that in that case we must take a rug each, a lamp, some soap, a brush and comb (between us), a tooth-brush (each), a basin, some tooth-powder, some shaving tackle (sounds like a French exercise, doesn't it?); and a couple of big towels for bathing. I notice that people always make gigantic arrangements for bathing when they are going anywhere near the water, but that they don't bathe much when they are there.

It is the same when you go to the sea-side. I always determine – when thinking over the matter in London – that I'll get up early every morning, and go and have a dip before breakfast, and I religiously pack up a pair of drawers and a bath towel. I always get red bathing drawers. I rather fancy myself in red drawers. They suit my complexion so. But when I get to the sea I don't feel somehow that I want that early morning bathe nearly so much as I did when I was in town.

On the contrary, I feel more that I want to stop in bed till the last moment, and then come down and have my breakfast. Once or twice virtue has triumphed, and I have got out at six and half-dressed myself, and have taken my drawers and towel, and stumbled dismally off. But I haven't enjoyed it. They seem to keep a specially cutting east wind, waiting for me, when I go to bathe in the early morning; and they pick out all the three-cornered stones, and put them on the top, and they sharpen up the rocks and cover the points over with a bit of sand so that I can't see them, and they take the sea and put it two miles out, so

that I have to huddle myself up in my arms and hop, shivering, through six inches of water. And when I do get to the sea, it is rough and quite insulting.

One huge wave catches me up and chucks me in a sitting posture, as hard as ever it can, down on to a rock which has been put there for me. And, before I've said "Oh! Ugh!" and found out what has gone, the wave comes back and carries me out to midocean. I begin to strike out frantically for the shore, and wonder if I shall ever see home and friends again, and wish I'd been kinder to my little sister when a boy (when *I* was a boy, I mean). Just when I have given up all hope, a wave retires and leaves me sprawling like a star-fish on the sand, and I get up and look back and find that I've been swimming for my life in two feet of water. I hop back and dress, and crawl home, where I have to pretend I liked it.

In the present instance, we all talked as if we were going to have a long swim every morning. George said it was so pleasant to wake up in the boat in the fresh morning, and plunge into the limpid river. Harris said there was nothing like a swim before breakfast to give you an appetite. He said it always gave him an appetite. George said that if it was going to make Harris eat more than Harris ordinarily ate, then he should protest against Harris having a bath at all.

He said there would be quite enough hard work in towing sufficient food for Harris up against stream, as it was.

I urged upon George, however, how much pleasanter it would

be to have Harris clean and fresh about the boat, even if we did have to take a few more hundred-weight of provisions; and he got to see it in my light, and withdrew his opposition to Harris's bath.

Agreed, finally, that we should take *three* bath towels, so as not to keep each other waiting.

For clothes, George said two suits of flannel would be sufficient, as we could wash them ourselves, in the river, when they got dirty. We asked him if he had ever tried washing flannels in the river, and he replied: "No, not exactly himself like; but he knew some fellows who had, and it was easy enough;" and Harris and I were weak enough to fancy he knew what he was talking about, and that three respectable young men, without position or influence, and with no experience in washing, could really clean their own shirts and trousers in the river Thames with a bit of soap.

We were to learn in the days to come, when it was too late, that George was a miserable impostor who could evidently have known nothing whatever about the matter. If you had seen these clothes after – but, as the shilling shockers say, we anticipate.

George impressed upon us to take a change of underthings and plenty of socks, in case we got upset and wanted a change; also plenty of handkerchiefs, as they would do to wipe things, and a pair of leather boots as well as our boating shoes, as we should want them if we got upset.

Розділ третій

Усе вирішено. Гаррісів метод роботи. Як літній сімейний чоловік вішає картину. Джордж висловлює розумне зауваження. Принади ранкового купання. Запаси на той випадок, якщо ми перекинемось.

Отже, наступного вечора ми зібралися знову, щоб обговорити все до кінця. Гарріс сказав:

– Ну, насамперед треба вирішити, що нам брати в дорогу. Дж.², ти візьми аркуш паперу, записуватимеш, а ти, Джордже, принеси преїскурант продуктової крамниці, а мені хто-небудь дайте олівця, і я складу вам список.

Це типова Гаррісова манера: він завжди готовий узяти всякий тягар на свої плечі, а потім перекласти на чужі.

Цим він завжди нагадує мені мого покійного дядька Поджера. Ви зроду не бачили такої метушні в домі, як бувала тоді, коли дядечко Поджер брався зробити якесь діло. От, скажімо, принесли від столяра вставлену в раму картину й поставили у їдальні; треба її десь повісити. Тітуся Поджер питає в дядька, що робити з картиною, і дядько відповідає:

– Полиште це діло на мене. Ніхто про неї не думайте і не турбуйтеся. Я сам усе зроблю.

Тоді скидає піджак і береться до діла. Насамперед поси-

² Початкові літери імені автора (Джером).

лає покоївку купити на півшилінга цвяхів, тоді котрогось із хлопців навздогін за нею – сказати, яких завбільшки; і так, почавши із цього, помалу сколотить і запряже в роботу всіх у домі.

– Принеси-но молоток, Віллі! – гукає він. – А ти, Томе, лінійку. І ще мені треба драбинки, і табуретку теж принесіть! Ти, Джиме, збігай до містера Гоглза й скажи йому: «Тато кланяється й питає, чи вже полегшало вам із ногою. І чи не позичите ви йому ватерпас?» Ти, Маріє, не заходь нікуди, бо ж треба буде, щоб хтось мені світло подержав. А як вернеться те дівчисько, нехай сходить ще раз, купить шворки, на чому вішати. Томе! Де ж Том? Томе, йди сюди, ти будеш потрібен. Подаси мені картину.

Потім дядько піднімає картину і впускає її. Картина випадає з рами, дядько намагається врятувати скло, розрізує собі руку й бігає по кімнаті, шукаючи носовичка. Знайти його він ніяк не може, бо носовичок лежить у кишені піджака, якого ввій щойно скинув, а де поклав – не пам'ятає, і всій родині доводиться покинути розшуки інструментів для нього й шукати піджак, а дядько метушиться по кімнаті й заважає всім:

– Невже ніхто в цілому домі не знає, де мій піджак? Зроду ще не бачив такої безголової компанії, слово честі, не бачив. Шестеро вас – і не можете знайти піджака, хоч я його лише п'ять хвилин як скинув! Таких, як ви, мабуть...

Тоді підхоплюється і, побачивши, що сам сидів на своєму піджаку, вигукує:

– Годі, не шукайте! Уже сам знайшов. Мабуть, краще kota попросити, ніж вас, коли треба щось розшукати!

Потім із півгодини перев'язують йому палець, добувають нове скло, і коли нарешті вже принесено всі інструменти, драбинку, табуретку й свічку, дядько починає другу спробу, а вся родина, з покоївкою й поденною служницею включно, півколом стоїть позаду, наготувавшись йому допомагати. Двоє держать табуретку, третє підсаджує дядька на неї і притримує, щоб не впав, четверте подає йому цвях, п'яте молоток, а він бере цвях і зразу впускає.

– Ну ось, маєш! – промовляє ображеним тоном, – Тепер цвях упав.

І всім нам доводиться рачкувати навколішки, розшукуючи той цвях, а дядько стоїть на табуретці й бурчить, і в'їдливо питає: що йому, цілий вечір там простояти, чи як?

Нарешті цвях знайдено, але виявляється, що тим часом пропав молоток.

– Де молоток? Де я подів молоток? Господи милосердний! Стоїте сім душ, пороззявлявши роти, і не знаєте, де я поклав молоток!

Ми знаходимо йому молоток – та він уже згубив позначку, яку зробив на стіні там, де треба забити цвях, і кожне з нас тепер мусить вилазити до нього на табуретку й придивлятися до стіни, шукаючи тієї позначки. І кожне знаходить її в іншому місці. А дядько взиває нас одного за одним дурнями й наказує злазити геть. Тоді знов бере лінійку й ще раз усе

перемірює. Одержує тридцять один і три восьмих дюйма від кутка, і цю відстань йому треба поділити на два. Він пробує зробити це в думці й зовсім навісніє.

Ми теж пробуємо поділити це число в думці, і результат виходить у всіх різний. Ми глузуємо одне з одного і в суперечці забуваємо, яке ж число треба поділити. Дядькові Поджеру доводиться виміряти ще раз.

Тепер він міряє шворкою, і в критичну мить, коли старий бевзь перехилився через табуретку під кутом сорок п'ять градусів, намагаючись дотягтися рукою до точки, на три дюйми дальшої, ніж він міг дістати, шворка сприсяє, і він гепається на піаніно. Від раптового удару головою й тулубом відразу по всіх клавішах виходить просто-таки надзвичайний музичний ефект.

А тітонька Марія каже, що вона не дозволить, щоб діти стояли тут і слухали такі вислови.

Нарешті дядько таки відшукує потрібну точку, лівою рукою приставляє до неї гострий кінець цвяха, а в праву бере молоток. Першим ударом він влучає себе по великому пальцю і, дико скрикнувши, впускає молоток комусь на ногу.

Тітонька Марія лагідно просить дядька, щоб він, коли йому знов заманеться забити цвях у стіну, попередив її завчасно: вона тоді хутенько збереться, поїде на тиждень до матері й перечекає там.

– Ет! Ви, жінки, завжди робите драми казна з чого, – бадьоро відповідає дядько. – А мені от подобається інколи зро-

бити отаку невеличку роботу.

Потім пробує ще раз і за другим ударом заганяє в стіну весь цвях і півмолотка, а його самого кидає на стіну з такою силою, що він ледь не розпліскує собі носа.

Далі нам доводиться знов розшукувати лінійку і шворку, і пробивається ще одна дірка. Десь так опівночі картину на-решті повішено – дуже косо і ненадійно, а стіна на кілька ярдів довкола має такий вигляд, ніби її скородили граблями. Усі ми на смерть зморені й нещасні – крім самого дядька.

– Ну ось, – каже він, важко ступаючи з табуретки просто на мозолі служниці, й з відвертою гордістю оглядає те, що наробив. – А хтось інший наймав би майстра задля такої дрібнички!

Я певен, що й Гарріс буде точнісінько такий, коли виросте великий. Так я йому й сказав. І додав, що не згоден, щоб він брав стільки мороки на себе.

– Ні, краще *ти* знайди папір, і олівець, і преїскурант, а Джордж нехай пише, а всю решту я зроблю сам, – сказав я.

Перший список, який ми склали, довелось відкинути. Було очевидно, що у верхів'я Темзи не пройде човен, досить великий, щоб умістити всі речі, які ми вважали необхідними для подорожі. Ми порвали список і вступились один в одного.

Джордж сказав:

– Ви знаєте, ми пішли хибним шляхом. Треба думати не про те, чим ми можемо обійтись, а про те, без чого ми не можемо обійтись.

Джордж інколи може сказати досить розумну річ. Аж диво бере. По-моєму, в цих його словах є глибока істина, справедлива не тільки для оцієї прогулянки Темзою, а й взагалі для нашої подорожі рікою життя. Як багато людей у тій подорожі, ризикуючи потопити свій човен, перевантажують його всілякими безглуздими речами, які здаються їм необхідними для приємного й вигідного плавання, а насправді є тільки непотрібним мотлохом!

Як вони завалюють утле суденечко аж понад щогли гарним убранням, великими будинками, зайвими служниками, безліччю шикарних друзів, які не дбають про них ні на пенсі і про яких самі вони не дбають і на півпенса; дорогими розвагами, що нікого не тішать, умовностями та церемоніями, претензіями та пихою, і – о, це найтяжчий, найбезглуздіший мотлох з усього! – страхом перед тим, що подумає сусід; і набридливими розкошами, і нудними втіхами – всією пустою шумихою, що, неначе залізний вінець, який у давнину надягали на злочинців, лише кривавить і гнітить зболілу голову!

Усе це мотлох, повірте, – нікчемний мотлох! Викиньте його за борт. Через нього ваш човен іде так важко, що ви, гребучи, знемагаєте; через цей мотлох він такий неповороткий і хисткий, що ви не маєте й хвилини, вільної від тривоги і турбот, і хвилини перепочинку, мрійного безділля, – не маєте коли помилуватись і на блискітки, що ними сонце хвилі посипає, і на жмури, що від вітру пробігають по гладіні, і на верби, що у воду задивилися на себе, й на ліси в зелених ша-

тах чи у золоті осіннім, на латаття жовте й біле, на комиш із осокою, і на квітку зозулинця, й на невинні оченята незабудок голубих.

Викинь весь мотлох за борт, друже! Нехай човен твого життя буде легкий, хай він несе лише те, що тобі справді потрібне: затишний дім, прості втіхи, двоє-троє друзів, ті, кого ти любиш і хто любить тебе, кіт, собака, люлька чи дві, скільки треба їжі та одягу, а напоїв трохи більше ніж треба, бо спрага – небезпечна річ.

Тоді легше буде гребти і човен не так норовитиме перекинутись, а якщо й перекинеться коли, – невелике лихо, бо простий, добротний товар не боїться води. Тоді ти матимеш час і попрацювати, і подумати. Удосталь часу, щоб упиватися сонцем життя і щоб слухати, як вітер Господній грає на солових арфах наших сердець, і щоб...

Ох, вибачте. Я захопився й забув...

Отже, ми доручили список Джорджеві, і він почав його складати.

– Намету ми не братимемо, – запропонував він. – Візьмемо човен із тентом. Так буде й багато простіше, і вигідніше...

Думка здалась нам непоганою, і ми погодились. Не знаю, чи траплялось вам бачити таку річ. Над човном устанавлюють залізні дуги від борту до борту, на них накидають великий брезент і скріплюють його краї з бортами кругом, від носа до корми. Човен перетворюється на маленький будиночок, надзвичайно затишний, хоч і тіснуватий; але все має

свої вади, як сказав один чоловік, коли вмерла його теща і від нього зажадали грошей на похорон.

Потім Джордж сказав, що в такому разі треба взяти по пледу для кожного, ліхтар, мила, щітку для волосся й гребінець (на всіх трьох), по зубній щітці на кожного, велику миску, зубний порошок, усе приладдя для гоління (схоже на текст із підручника французької мови, правда?) і зо два великих купальних рушники. Я давно помітив, що люди, збираючись кудись до води, завжди ретельно запасуються всім потрібним для купання, але, приїхавши на місце, купаються дуже мало.

Так буває й тоді, коли ми їдемо до моря. Я, обмірковуючи таку подорож у Лондоні, завжди вирішую, що вставатиму рано й щодня до сніданку ходитиму купатись, і святобливо кладу у валізу купальні труси й рушник. Труси я завжди купую червоні. Я подобаюсь сам собі в червоних трусах. Вони мені дуже личать. Але, приїхавши на море, я чомусь не відчуваю такої охоти купатися щоранку, як відчував у місті.

Навпаки, мені хочеться лежати в ліжку якомога довше, а потім зійти вниз і поснідати. Раз чи двічі сумління перемагає, я підхоплююсь о шостій годині, беру труси й рушник і, напіводягнений, пригнічено плентаюсь до моря. Купання мене зовсім не тішить. Наче навмисне хтось приберіг на цей ранок, спеціально для мене, надзвичайно різкий східний вітер, і повибирав усі гострі камінці та посипав ними мою дорогу, і, позагострювавши велике каміння, ледь при-

крив піском, щоб не було видно, і взяв море та відніс його миль на дві далі, так що я мушу, зіщулившись і тремтячи, довго-довго брести до нього по кісточки у воді. А коли нарешті дійду до моря, воно виявляється розхвильоване й сердите.

Перша велика хвиля, накотившись, підхоплює мене й сadowить з усього розмаху на каменюку, навмисне покладену там. Не встигаю я вигукнути «Ох!» і збагнути, що сталося, як хвиля вертається й тягне мене із собою в чисте море. Я починаю шалено рватись до берега, і думаю, що більш не побачу своїх рідних і друзів, і шкодую, що в дитинстві так знущався з меншої сестри. Саме коли я вже прощаюся з білим світом, хвиля втікає і лишає мене розпростертого, мов медуза, на піску. Я підводжусь, озираюся й бачу, що там, де я так відчайдушно боровся за своє життя, усього по коліна води. Я дибаю назад, одягаюся і йду додому, де мушу вдавати, ніби купання було для мене бозна-якою насолодою.

Ось і тепер ми всі міркували так, ніби збираємося щоранку подовгу плавати. Джордж розписував, як приємно прокинутись у човні свіжим ранком і поринути в чисту, прозору воду. Гарріс сказав, що ніщо так не збуджує апетиту, як купання перед сніданком. Принаймні йому таке купання завжди додавало апетиту. Джордж тоді зауважив, що як Гарріс після купання їстиме ще більше, ніж звичайно, то він, Джордж тобто, взагалі не згоден, щоб Гарріс купався. Мовляв, і так це досить важка робота – везти човном проти течії

стільки харчів, як потрібно Гаррісові.

Тоді я почав доводити Джорджеві, що куди приємніше мати Гарріса в човні чистого й свіжого, навіть якщо задля цього треба везти зайвих кількасот фунтів провізії. Глянувши на справу із цієї точки зору, Джордж зняв своє заперечення проти Гаррісового купання.

Урешті-решт ми вирішили взяти три купальні рушники, щоб не чекати один одного.

Щодо одержі Джордж сказав, що досить буде взяти по два фланелевих костюми, бо ми можемо самі прати їх у річці, коли забрудняться. Ми його спитали, чи він коли пробував прати фланелевий костюм у річці, і він відповів:

– Та ні, сам не пробував... але я знаю людей, що пробували, і вони казали, що це досить легке діло.

І ми з Гаррісом, як наївні діти, повірили, ніби він знає що говорить, і ніби трое порядних молодиків, які ще не здобули ні високого суспільного становища і впливу, ні досвіду в пранні, справді зуміють за допомогою бруска мила чисто випрати в річці Темзі свої сорочки і штани.

Згодом, коли було вже запізно, ми пересвідчилися, що Джордж – жалюгідний брехун і що він, очевидно, нічогісінько не тямив у пранні. Якби ви побачили нашу одержу після... але, як люблять висловлюватись автори дешевих детективних романів, ми забігаємо наперед.

Джордж наполіг, щоб ми взяли по переміні білизни й чимбільше шкарпеток на той випадок, коли човен перекинеть-

ся й доведеться переодягатись; а також чимбільше носовичків, щоб було чим усе витирати, і міцні шкіряні черевики на додачу до гумових веслярських – знов таки на той випадок, якщо перекинемось.

Chapter Four

The food question – Objections to paraffin oil as an atmosphere – Advantages of cheese as a travelling companion – A married woman deserts her home – Further provision for getting upset – I pack – Cussedness of tooth-brushes – George and Harris pack – Awful behaviour of Montmorency – We retire to rest.

Then we discussed the food question. George said:

“Begin with breakfast.” (George is so practical.) “Now for breakfast we shall want a frying-pan” – (Harris said it was indigestible; but we merely urged him not to be an ass, and George went on) – “a tea-pot and a kettle, and a methylated spirit stove.”

“No oil,” said George, with a significant look; and Harris and I agreed.

We had taken up an oil-stove once, but “never again.” It had been like living in an oil-shop that week. It oozed. I never saw such a thing as paraffin oil is to ooze. We kept it in the nose of the boat, and, from there, it oozed down to the rudder, impregnating the whole boat and everything in it on its way, and it oozed over the river, and saturated the scenery and spoilt the atmosphere. Sometimes a westerly oily wind blew, and at other times an easterly oily wind, and sometimes it blew a northerly oily wind, and maybe a southerly oily wind; but whether it came from the

Arctic snows, or was raised in the waste of the desert sands, it came alike to us laden with the fragrance of paraffin oil.

And that oil oozed up and ruined the sunset; and as for the moonbeams, they positively reeked of paraffin.

We tried to get away from it at Marlow. We left the boat by the bridge, and took a walk through the town to escape it, but it followed us. The whole town was full of oil. We passed through the churchyard, and it seemed as if the people had been buried in oil. The High Street stunk of oil; we wondered how people could live in it. And we walked miles upon miles out Birmingham way; but it was no use, the country was steeped in oil.

At the end of that trip we met together at midnight in a lonely field, under a blasted oak, and took an awful oath (we had been swearing for a whole week about the thing in an ordinary, middleclass way, but this was a swell affair) – an awful oath never to take paraffin oil with us in a boat again – except, of course, in case of sickness.

Therefore, in the present instance, we confined ourselves to methylated spirit. Even that is bad enough. You get methylated pie and methylated cake. But methylated spirit is more wholesome when taken into the system in large quantities than paraffin oil.

For other breakfast things, George suggested eggs and bacon, which were easy to cook, cold meat, tea, bread and butter, and jam. For lunch, he said, we could have biscuits, cold meat, bread and butter, and jam – but *no cheese*. Cheese, like oil, makes

too much of itself. It wants the whole boat to itself. It goes through the hamper, and gives a cheesy flavour to everything else there. You can't tell whether you are eating apple-pie or German sausage, or strawberries and cream. It all seems cheese. There is too much odour about cheese.

I remember a friend of mine buying a couple of cheeses at Liverpool. Splendid cheeses they were, ripe and mellow, and with a two hundred horse-power scent about them that might have been warranted to carry three miles, and knock a man over at twohundred yards. I was in Liverpool at the time, and my friend said that if I didn't mind he would get me to take them back with me to London, as he should not be coming up for a day or two himself, and he did not think the cheeses ought to be kept much longer.

“Oh, with pleasure, dear boy,” I replied, “with pleasure.”

I called for the cheeses, and took them away in a cab. It was a ramshackle affair, dragged along by a knock-kneed, brokenwinded somnambulist, which his owner, in a moment of enthusiasm, during conversation, referred to as a horse. I put the cheeses on the top, and we started off at a shamble that would have done credit to the swiftest steam-roller ever built, and all went merry as a funeral bell, until we turned the corner. There, the wind carried a whiff from the cheeses full on to our steed. It woke him up, and, with a snort of terror, he dashed off at three miles an hour. The wind still blew in his direction, and before we reached the end of the street he was laying himself at the rate

of nearly four miles an hour, leaving the cripples and stout old ladies simply, nowhere.

It took two porters as well as the driver to hold him in at the station; and I do not think they would have done it, even then, had not one of the men had the presence of mind to put a handkerchief over his nose, and to light a bit of brown paper.

I took my ticket, and marched proudly up the platform, with my cheeses, the people falling back respectfully on either side. The train was crowded, and I had to get into a carriage where there were already seven other people. One crusty old gentleman objected, but I got in, notwithstanding; and, putting my cheeses upon the rack, squeezed down with a pleasant smile, and said it was a warm day. A few moments passed, and then the old gentleman began to fidget.

“Very close in here,” he said.

“Quite oppressive,” said the man next him.

And then they both began sniffing, and, at the third sniff, they caught it right on the chest and rose up without another word and went out. And then a stout lady got up, and said it was disgraceful that a respectable married woman should be harried about in this way, and gathered up a bag and eight parcels and went. The remaining four passengers sat on for a while, until a solemn-looking man in the corner who, from his dress and general appearance, seemed to belong to the undertaker class, said it put him in mind of a dead baby; and the other three passengers tried to get out of the door at the same time, and hurt themselves.

I smiled at the black gentleman, and said I thought we were going to have the carriage to ourselves; and he laughed pleasantly, and said that some people made such a fuss over a little thing. But even he grew strangely depressed after we had started, and so, when we reached Crewe, I asked him to come and have a drink. He accepted, and we forced our way into the buffet, where we yelled, and stamped, and waved our umbrellas for a quarter of an hour; and then a young lady came and asked us if we wanted anything.

“What’s yours?” I said, turning to my friend.

“I’ll have half-a-crown’s worth of brandy, neat, if you please, miss,” he responded.

And he went off quietly after he had drunk it and got into another carriage, which I thought mean.

From Crewe I had the compartment to myself, though the train was crowded. As we drew up at the different stations, the people, seeing my empty carriage, would rush for it. “Here y’are, Maria; come along, plenty of room.” “All right, Tom; we’ll get in here,” they would shout. And they would run along, carrying heavy bags and fight round the door to get in first. And one would open the door and mount the steps, and stagger back into the arms of the man behind him; and they would all come and have a sniff, and then droop off and squeeze into other carriages, or pay the difference and go first.

From Euston, I took the cheeses down to my friend’s house. When his wife came into the room she smelt round for an instant.

Then she said:

“What is it? Tell me the worst.”

I said:

“It’s cheeses. Tom bought them in Liverpool, and asked me to bring them up with me.”

And I added that I hoped she understood that it had nothing to do with me; and she said that she was sure of that, but that she would speak to Tom about it when he came back.

My friend was detained in Liverpool longer than he expected and, three days later, as he hadn’t returned home, his wife called on me. She said:

“What did Tom say about those cheeses?”

I replied that he had directed they were to be kept in a moist place, and that nobody was to touch them.

She said:

“Nobody’s likely to touch them. Had he smelt them?”

I thought he had, and added that he seemed greatly attached to them.

“You think he would be upset,” she queried, “if I gave a man a sovereign to take them away and bury them?”

I answered that I thought he would never smile again.

An idea struck her. She said:

“Do you mind keeping them for him? Let me send them round to you.”

“Madam,” I replied, “for myself I like the smell of cheese, and the journey the other day with them from Liverpool I shall ever

look back upon as a happy ending to a pleasant holiday. But, in this world, we must consider others. The lady under whose roof I have the honour of residing is a widow, and, for all I know, possibly an orphan too. She has a strong, I may say an eloquent, objection to being what she terms ‘put upon.’ The presence of your husband’s cheeses in her house she would, I instinctively feel, regard as a ‘put upon;’ and it shall never be said that I put upon the widow and the orphan.”

“Very well, then,” said my friend’s wife, rising, “all I have to say is, that I shall take the children and go to an hotel until those cheeses are eaten. I decline to live any longer in the same house with them.”

She kept her word, leaving the place in charge of the charwoman, who, when asked if she could stand the smell, replied, “What smell?” and who, when taken close to the cheeses and told to sniff hard, said she could detect a faint odour of melons. It was argued from this that little injury could result to the woman from the atmosphere, and she was left.

The hotel bill came to fifteen guineas; and my friend, after reckoning everything up, found that the cheeses had cost him eight-and-sixpence a pound. He said he dearly loved a bit of cheese, but it was beyond his means; so he determined to get rid of them. He threw them into the canal; but had to fish them out again, as the bargemen complained. They said it made them feel quite faint. And, after that, he took them one dark night and left them in the parish mortuary. But the coroner discovered them,

and made a fearful fuss.

He said it was a plot to deprive him of his living by waking up the corpses.

My friend got rid of them, at last, by taking them down to a sea-side town, and burying them on the beach. It gained the place quite a reputation. Visitors said they had never noticed before how strong the air was, and weak-chested and consumptive people used to throng there for years afterwards.

Fond as I am of cheese, therefore, I hold that George was right in declining to take any.

“We shan’t want any tea,” said George (Harris’s face fell at this); “but we’ll have a good round square, slap-up meal at seven – dinner, tea, and supper combined.”

Harris grew more cheerful. George suggested meat and fruit pies, cold meat, tomatoes, fruit, and green stuff. For drink, we took some wonderful sticky concoction of Harris’s, which you mixed with water and called lemonade, plenty of tea, and a bottle of whisky, in case, as George said, we got upset.

It seemed to me that George harped too much on the gettingupset idea. It seemed to me the wrong spirit to go about the trip in.

But I’m glad we took the whisky.

We didn’t take beer or wine. They are a mistake up the river. They make you feel sleepy and heavy. A glass in the evening when you are doing a mouch round the town and looking at the girls is all right enough; but don’t drink when the sun is blazing

down on your head, and you've got hard work to do.

We made a list of the things to be taken, and a pretty lengthy one it was, before we parted that evening. The next day, which was Friday, we got them all together, and met in the evening to pack. We got a big Gladstone for the clothes, and a couple of hampers for the victuals and the cooking utensils. We moved the table up against the window, piled everything in a heap in the middle of the floor, and sat round and looked at it.

I said I'd pack.

I rather pride myself on my packing. Packing is one of those many things that I feel I know more about than any other person living. (It surprises me myself sometimes, how many of these subjects there are.) I impressed the fact upon George and Harris, and told them that they had better leave the whole matter entirely to me. They fell into the suggestion with a readiness that had something uncanny about it. George put on a pipe and spread himself over the easy-chair, and Harris cocked his legs on the table and lit a cigar.

This was hardly what I intended. What I had meant, of course, was, that I should boss the job, and that Harris and George should potter about under my directions, I pushing them aside every now and then with, "Oh, you - !" "Here, let me do it." "There you are, simple enough!" - really teaching them, as you might say. Their taking it in the way they did irritated me. There is nothing does irritate me more than seeing other people sitting about doing nothing when I'm working.

I lived with a man once who used to make me mad that way. He would loll on the sofa and watch me doing things by the hour together, following me round the room with his eyes, wherever I went. He said it did him real good to look on at me, messing about. He said it made him feel that life was not an idle dream to be gaped and yawned through, but a noble task, full of duty and stern work. He said he often wondered now how he could have gone on before he met me, never having anybody to look at while they worked.

Now, I'm not like that. I can't sit still and see another man slaving and working. I want to get up and superintend, and walk round with my hands in my pockets, and tell him what to do. It is my energetic nature. I can't help it.

However, I did not say anything, but started the packing. It seemed a longer job than I had thought it was going to be; but I got the bag finished at last, and I sat on it and strapped it.

"Ain't you going to put the boots in?" said Harris.

And I looked round, and found I had forgotten them. That's just like Harris. He couldn't have said a word until I'd got the bag shut and strapped, of course. And George laughed – one of those irritating, senseless, chuckle-headed, crack-jawed laughs of his. They do make me so wild.

I opened the bag and packed the boots in; and then, just as I was going to close it, a horrible idea occurred to me. Had I packed my tooth-brush? I don't know how it is, but I never do know whether I've packed my tooth-brush.

My tooth-brush is a thing that haunts me when I'm travelling, and makes my life a misery. I dream that I haven't packed it, and wake up in a cold perspiration, and get out of bed and hunt for it. And, in the morning, I pack it before I have used it, and have to unpack again to get it, and it is always the last thing I turn out of the bag; and then I repack and forget it, and have to rush upstairs for it at the last moment and carry it to the railway station, wrapped up in my pocket-handkerchief.

Of course I had to turn every mortal thing out now, and, of course, I could not find it. I rummaged the things up into much the same state that they must have been before the world was created, and when chaos reigned. Of course, I found George's and Harris's eighteen times over, but I couldn't find my own. I put the things back one by one, and held everything up and shook it. Then I found it inside a boot. I repacked once more.

When I had finished, George asked if the soap was in. I said I didn't care a hang whether the soap was in or whether it wasn't; and I slammed the bag to and strapped it, and found that I had packed my tobacco-pouch in it, and had to re-open it. It got shut up finally at 10.5 p. m., and then there remained the hampers to do. Harris said that we should be wanting to start in less than twelve hours' time, and thought that he and George had better do the rest; and I agreed and sat down, and they had a go.

They began in a light-hearted spirit, evidently intending to show me how to do it. I made no comment; I only waited. When George is hanged Harris will be the worst packer in this world;

and I looked at the piles of plates and cups, and kettles, and bottles, and jars, and pies, and stoves, and cakes, and tomatoes, etc., and felt that the thing would soon become exciting.

It did. They started with breaking a cup. That was the first thing they did. They did that just to show you what they *could* do, and to get you interested.

Then Harris packed the strawberry jam on top of a tomato and squashed it, and they had to pick out the tomato with a teaspoon.

And then it was George's turn, and he trod on the butter. I didn't say anything, but I came over and sat on the edge of the table and watched them. It irritated them more than anything I could have said. I felt that. It made them nervous and excited, and they stepped on things, and put things behind them; and then couldn't find them when they wanted them; and they packed the pies at the bottom, and put heavy things on top, and smashed the pies in.

They upset salt over everything, and as for the butter! I never saw two men do more with one-and-twopence worth of butter in my whole life than they did. After George had got it off his slipper, they tried to put it in the kettle. It wouldn't go in, and what *was* in wouldn't come out. They did scrape it out at last, and put it down on a chair, and Harris sat on it, and it stuck to him, and they went looking for it all over the room.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.